

Handreiking: Examinering keuzedelen

A. Stappenplan en verantwoordingsdocument: van keuzedeel tot examenplan

Datum: juli 2018, versie 2.0

(wijzigingen t.a.v. de vorige versie: actualisatie van de weblinken in het document)

Ontwikkeld door: CINOP, met betrokkenheid van IVA Onderwijs, Bureau ICE en Cito.

Contact: onderwijsenexaminering.nl / info@kennispuntmbo.nl

De crux van goede examens is het maken van weloverwogen keuzes en het kunnen verantwoorden van deze keuzes. In het mbo wordt een beperkt aantal examenvormen gebruikt. Dat is niet voor niets. De inhoud van de kwalificatiedossiers en van de keuzedelen en de beroepsgerichtheid van het mbo-onderwijs maken dat niet alle examenvormen geschikt zijn. Voorop staat dat met examinering op een betrouwbare en valide manier wordt bepaald of de student over de gevraagde (mix van) vakkennis, houding en/of vaardigheden beschikt.

Landelijke afspraken

In de [Examenagenda mbo](#) hebben mbo-scholen met elkaar en OCW afgesproken in principe examens in te kopen. Een overzicht van in te kopen examens voor keuzedelen vindt u op www.exameninstrumentenmbo.nl. Echter, voor een groot aantal keuzedelen bestaat nog geen in te kopen examen. In dat geval construeert een school zelf examens. Ook daarvoor hebben mbo-scholen gezamenlijk afspraken gemaakt. De collectieve afspraken voor construeren en vaststellen van examens vindt u op de [website van de MBO Raad](#). Om scholen en examenleveranciers te

ondersteunen bij het construeren van examens zijn handreikingen ontwikkeld.

Waarvoor is dit stappenplan bruikbaar?

Dit document is te gebruiken bij het maken van een weloverwogen beslissing voor een examenvorm passend bij het keuzedeel. Het ondersteunt bij het beantwoorden van de vraag: welke examenvorm is passend voor dit keuzedeel én is bovendien uitvoerbaar? Het document maakt ook het verantwoorden van de gemaakte keuzes mogelijk. Dit keuzeproces is overigens hetzelfde bij het basis- en profieldeel van de kwalificatiedossiers. Deze handreiking kan daarbij ook behulpzaam zijn.

Hoe is dit stappenplan te gebruiken?

Het document is onderdeel van een set aan handreikingen voor het ontwikkelen van examens (voor keuzedelen):

- Stappenplan en verantwoordingsdocument: van keuzedeel tot examenplan
- Raamwerken exameninstrumenten
- Naslagwerk examenvormen mbo
- Dilemma's & oplossingen examineren keuzedelen

Stappenplan van keuzedeel tot examenplan

Stap 1: Bekijk en beschrijf de algemene aspecten van het keuzedeel	
<p><i>Start met het krijgen van een algemeen beeld van het keuzedeel waarvoor u een examen wilt construeren. Wat voor een type keuzedeel is het en wat zijn de belangrijkste kenmerken?</i></p>	
Hulpvragen stap 1	Conclusies stap 1
a. Naam keuzedeel:	a.
b. Code keuzedeel:	b.
c. Studielastingsuren:	c.
d. Soort keuzedeel (verdiepend, verbredend, gericht op doorstroom of remediërend):	d.
e. Niveau('s) waarvoor het keuzedeel bedoeld/ingezet wordt:	e.
f. Leerweg waaraan keuzedeel gekoppeld wordt binnen uw school:	f.
g. Welke kerntaken omvat het keuzedeel? (indien van toepassing ¹)	g.
h. Zijn er branche- of beroepsvereisten genoemd in het keuzedeel? Zo ja, welke?	h.

Stap 2: Bepaal de essentie van het keuzedeel	
<p><i>Bij het examineren van een keuzedeel is het niet altijd mogelijk 100% te beoordelen, maar zal u keuzes moeten maken over de te examineren delen van het keuzedeel.</i></p>	
Hulpvragen stap 2	Conclusies en onderbouwing stap 2
<ul style="list-style-type: none"> - Lees in de toelichting in het keuzedeel wat de aanleiding / bedoeling van dit keuzedeel is geweest. - Welke werkwoorden in het keuzedeel geven de essentie weer? - Wat zou een student die dit keuzedeel goed 'beheerst' bij uitstek moeten kunnen/weten/doen? - Wat is de verhouding tussen de vakkennis, houding en/of vaardigheid? Waar ligt het zwaartepunt? - Wat is 'hiërarchische' verhouding tussen de vakkennis, houding en/of vaardigheid? Valt aan de uitoefening van het werkproces op te maken of de student over de genoemde kennis/vaardigheid beschikt? - Vraag eventueel betrokkenen wat voor hun de essentie van het keuzedeel is (medewerkers onderwijs, beroepenveld, inhoudsdeskundigen, eventueel studenten). 	<p>Conclusie: De essentie van het keuzedeel is:</p> <p>.....</p> <hr/> <p>Onderbouwing: de volgende mensen hebben we betrokken bij het bepalen van de essentie:</p> <p>.....</p>

¹ In enkele gevallen bestaat een keuzedeel uit alleen vakkennis en vaardigheden.

Stap 3: Beschrijf globaal wat beoordeeld wordt

De essentie van het keuzedeel is bepaald. Op basis hiervan herleidt u wat in het examen beoordeeld gaat worden. Wilt u bijvoorbeeld alleen een product beoordelen of ook de wijze waarop de examenkandidaat het product tot stand heeft gebracht? Beschrijf hier welke beoordelingsaspecten u terug wilt zien in het examen.

Hulpvragen stap 3

De onderstaande beoordelingsaspecten geven de essentie van het keuzedeel weer

Wat zou een student die dit keuzedeel gevolgd heeft moeten laten zien of laten blijken in gedrag, houding, handelingen of in producten en andere resultaten?

Formuleer algemene aspecten waar de student op beoordeeld wordt, passend bij de essentie van het keuzedeel. Deze beoordelingsaspecten worden afgeleid van de betreffende vakkennis en vaardigheden en/of de omschrijving, het resultaat en gedrag uit de betreffende kerntaken en werkprocessen.

N.B. Deze beoordelingsaspecten worden bij de latere uitwerking van het exameninstrument vertaald in concrete beoordelingscriteria.

- ...

Stap 4: Bepaal welke examenvorm(en) het beste aansluit(en)

De essentie van het keuzedeel en de aspecten die u in het examen wilt beoordelen zijn geformuleerd. Op basis daarvan schat u in welke examenvorm het meest geschikt is. Gebruik hiervoor onderstaande tabel en hulpvragen.

Geschikte examenvorm →	1. Praktijkexamen	2. Kennisexamen	3. Portfolio-examen	4. CGI	5. Presentatie	1 of 3 in combi met 4 of 5
<p>De werkwoorden in de beoordelingsaspecten betreffen:</p> <p>↓</p>						
Handelingen, gedrag, (manuele) vaardigheden, houding en resultaten van handelen (zoals beroepsproducten)	X					
Kennis, inzicht en het toepassen hiervan (weten, noemen, uitleggen, verklaren et cetera)		X				
Zaken die niet op één moment te beoordelen zijn, omdat het een proces betreft zoals bewustwording, groei, ontwikkelen van leervermogen en studievaardigheden, creativiteit. Of een langer lopend proces zoals projectmatig werken, samenwerken, het doorlopen van een creatief (productie)proces			X			
Zaken die moeilijk te observeren zijn zoals reflecteren, bewust handelen, transfer				X	X	
Zaken die moeilijk oproepbaar zijn in de gesimuleerde of echte beroepspraktijk zoals palliatieve zorg of het voeren van functioneringsgesprekken						X

Hulpvragen stap 4

Bepaal met welke examenvorm de meeste beoordelingsaspecten geëxamineerd zouden kunnen worden.

NB: Durf keuzes te maken. Beperk u tot de essentie van het keuzedeel, passende representatieve beoordelingsaspecten en een representatieve examenvorm.

Conclusie en onderbouwing

Conclusie:
De examenvorm(en) die bij de geformuleerde beoordelingsaspecten passen is (zijn):.....

Onderbouwing: de beoordelingsaspecten die met dit examen (deze examens) worden geëxamineerd, zijn representatief voor de essentie van het keuzedeel want:

Zijn de aspecten die met dat examen te beoordelen zijn, samen representatief voor de te examineren essentie van het keuzedeel?	<p>Conclusie:</p> <p>Ja → geen aanvullend examen nodig.</p> <p>Nee → ga uit van de overgebleven aspecten en bepaal welke examenvorm hier bij past.</p>
<p>Conclusie stap 4:</p> <p>De examenvorm(en) die bij de geformuleerde beoordelingsaspecten passen is (zijn):.....</p>	

Stap 5: In geval van meerdere examens: bepaal onderlinge weging

Soms komt het voor dat er toch meerdere examenvormen nodig zijn om de essentie van het keuzedeel te examineren. Bepaal in dat geval de onderlinge weging. Deze zou in overeenstemming moeten zijn met de essentie van het keuzedeel. Als eerder benoemd is dat het vooral gaat om handelingen en gedrag dan moet een praktijkexamen zwaarder wegen dan een eventueel theorie-examen.

Hulpvragen stap 5	Conclusies stap 5
<ul style="list-style-type: none"> Bepaal hoe zwaar de examens meetellen in het eindoordeel over het keuzedeel. Bepaal of beide examenonderdelen voldoende moeten zijn, of dat er gecompenseerd mag worden (en zo ja, onder welke voorwaarden). <p>NB: Bij de constructie van de afzonderlijke exameninstrumenten wordt de cesuur per examen bepaald.</p>	<p>Conclusie:</p> <p>Examen 1:% van het eindoordeel</p> <p>Examen 2:% van het eindoordeel</p> <p>Regels voor onderlinge compensatie:.....</p>
	Onderbouwing: Deze weging is passend omdat:

Stap 6: Bepaal haalbaarheid van het examen

De contouren van het examen / de examens voor het keuzedeel zijn nu geschetst. Check de haalbaarheid. In hoeverre is het haalbaar om tot een kwalitatief goed examen te komen dat ook haalbaar, uitvoerbaar, betaalbaar en te organiseren is?

Hulpvraag	HUBO-check	GO – NO GO
1. Hoeveel tijd en inspanning is er gemoeid met de afname van het examen? ...	Is de omvang van het examen in verhouding tot de gehele opleiding en in verhouding tot de omvang van het keuzedeel (SBU)?	<p>JA: Ga door naar vraag 2.</p> <p>NEE: Ga terug naar stap 2 van het stappenplan en heroverweeg de eerder gemaakte keuzes rondom de essentie van het keuzedeel.</p>
2. Welke eisen stelt u aan de locatie waar het examen wordt afgenomen (aan de setting, mensen, materialen, machines, voorkomende werkzaamheden et cetera)?	Zijn er voldoende geschikte plaatsen beschikbaar die hieraan voldoen en is er voldoende facilitering (budget) beschikbaar?	<p>JA: Ga door naar vraag 3.</p> <p>NEE: Heroverweeg de eerder gemaakte keuze voor en eisen aan de afname(locatie) en/of ga terug naar stap 3 en bepaal meer uitvoerbare beoordelingsaspecten.</p>

<p>3. Hoeveel studenten gaan dit keuzedeel ongeveer volgen? ...</p>	<p>Is het examen ook met deze hoeveelheid uitvoerbaar?</p>	<p>JA: Ga door naar vraag 4</p> <p>NEE: Ga terug naar stap 4 van het stappenplan en heroverweeg de eerder gemaakte keuzes rondom de keuze voor de examenvorm. Is er een variatie op de examenvorm mogelijk?</p>
<p>4. Wie kan dit examen gaan construeren?</p>	<p>4. Zijn er voldoende deskundige constructeurs beschikbaar?</p>	<p>JA: Ga door naar vraag 5.</p> <p>NEE: Ga terug naar stap 1 van het stappenplan en heroverweeg de eerder gemaakte keuzes rondom het aanbieden van het keuzedeel of neem contact op met een examenleverancier, collega-school die ook het keuzedeel aanbiedt en vraag of zij wel capaciteit hebben.</p>
<p>6. Wie gaat dit examen beoordelen?</p>	<p>5. Zijn er voldoende deskundige en onafhankelijke beoordelaars beschikbaar?</p>	<p>JA: Beschrijf de conclusie en onderbouwing van de haalbaarheidscheck en ga verder naar stap 7 van dit stappenplan.</p> <p>NEE: Ga terug naar stap 4 van het stappenplan en heroverweeg de eerder gemaakte keuzes rondom de keuze voor de examenvorm en/of heroverweeg het aanbieden van dit keuzedeel.</p>
<p>Conclusies stap 6</p> <p>Lijkt het vooralsnog mogelijk deze examenvorm uit te werken tot een goed en HUBO-examen²? Zo ja, onder welke voorwaarden?</p> <p>Onderbouwing:</p>		

² NB: Raadpleeg eventueel het kostenmodel examinering via <http://www.kostenmodel.examineringmbo.nl/>

Stap 7: Examenplan (of –matrijs) ontwikkelen en exameninstrument ontwikkelen

7a. Examenplan invullen.

Vul het examenplan van het keuzedeel in. Ontwikkel vervolgens per examen een examenmatrijs.

Maak eventueel gebruik van het format voor een examenplan in bijlage 1.

7b. Exameninstrument ontwikkelen

Werk op basis van de examenplan het exameninstrument verder uit.

Gebruik hierbij desgewenst één of meerdere van onderstaande raamwerken:

1. Raamwerk praktijkexamen /Proeve van bekwaamheid
2. Raamwerk kennisexamen
3. Raamwerk portfolio-examen
4. Raamwerk Criterium gericht interview
5. Raamwerk presentatie

Bijlage 1: Format examenplan (voorbeeld)

Bron: <https://pe.onderwijsenexaminering.nl/>

Keuzedeel 1 <Vul hier titel + grootte (aantal SBU) in>									
Examen(s) en code	Examenvorm	Kerntaak	Exameninhoud - Werkprocessen - Vakkennis & vaardigheden	Periode afname	Duur examen	Plaats afname	Resultaat	Weging	Eindresultaat keuzedeel
1: <code>	<ul style="list-style-type: none"> - Praktijkexamen (met CGI / Presentatie) - Kennisexamen - Portfolio-examen (met CGI / Presentatie) - Gesprek - Presentatie 	<nr. kerntaak of nr. kerntaken>	<geef hier de betreffende werkprocessen uit de kerntaak en/of vakkennis en vaardigheden weer met een compacte beschrijving van de inhoud>	<periode afname>	<duur examen>	<School / bedrijf/ exameninstelling>	<Onvoldoende/voldoende/goed of cijfer>	<Percentage of deel dat een examen meetelt>	
2: <code>	<ul style="list-style-type: none"> - Praktijkexamen (met CGI / Presentatie) - Kennisexamen - Portfolio-examen (met CGI / Presentatie) - Gesprek - Presentatie 	<nr. kerntaak of nr. kerntaken>	<geef hier de betreffende werkprocessen uit de kerntaak en/of vakkennis en vaardigheden weer met een compacte beschrijving van de inhoud>	<periode afname>	<duur examen>	<School / bedrijf/ exameninstelling>	<Onvoldoende/voldoende/goed of cijfer>	<Percentage of deel dat een examen meetelt>	